

РЕЦЕНЗИЯ

от доцент д-р Христо Димитров Попов

член на научно жури (заповед № РД-38-26/19.01.2023 г.) за оценка на качествата на дисертационния труд на **Веселина Димитрова Димитрова**, докторант редовно обучение към Катедра Археология, Исторически факултет на Софийски Университет „Св. Кл. Охридски на тема: **„Погребални практики и съоръжения в Казанлъшката долина през късножелязната епоха“** , представен за присъждане на **образователна и научна степен “доктор”**

Предложеният за защита дисертационен труд буди в професионалната аудитория безспорен интерес и сериозни очаквания. За основен ареал на изследването е избрана Казанлъшката долина, очертала се постепенно още от средата на миналия век като едно от най-важните средища на развитие на тракийската култура през втората половина на I хил. пр. Хр. На свой ред като обект на изследването са посочени научни проблеми и материали, свързани с тях, натрупани в по-голямата си част през последното десетилетие на миналия и първото десетилетие на настоящия век. Тяхното рязко количествено увеличаване се случи вследствие на свръх интензивни и дори, бих казал, агресивни археологически проучвания станали добре известни не само на професионалните среди, но и на широката общественост, благодарение не на последно място на шумното им отразяване в медиите години наред. Представяни в публичното пространство като спасителни по характер, активните разкопки на многобройните некрополи от късножелязната епоха в Казанлъшко често губеха мярката и границата между търсенето на сензацията (която осигуряваха, безспорно изключително представителните материали, откривани като инвентар в редица гробни съоръжения) от една страна и професионалните отговорности и стандарти от друга. Темата е болезнена за българската археология. Огромното количествено натрупване на материали от десетки могилни и плоски некрополи поставяше базови въпроси за тяхното систематизиране, качествено обработване и адекватно публикуване. Не на последно място тук трябва да бъде повдигнат и въпросът за тяхното съхранение и по-нататъшна съдба в музейните фондове, при което да бъде подхождано не селективно и с повишено внимание само към най-бляскавите и представителни находки и комплекси. Описаните проблеми повдигат въпроси и за сериозната професионална отговорност към съдбата на откритото (не бих казал

проученото) – отговорност, която въпреки привидно немалкото публикации, представяне на материали в постоянните експозиции на два национални и един общински музей и участие в редица бляскави международни изложби, участниците в експедиция ТЕМП, така и не поеха.

В този смисъл темата за систематизирането и обобщаването на основните характеристики на погребалните практики и типологизирането на многобройните станали известни гробни съоръжения от късната желязна епоха в Казанлъшко е изключително важна. Тя безспорно е дисертабилна, но носи в себе си и допълнителен емоционален заряд, като крие многобройни трудности, свързани с често оскъдната или липсваща информация, въпреки огромният обем на осъществените теренни проучвания. По тази причина дисертационният труд на Веселина Димитрова може да бъде определен и като спасително по своя характер археологическо изследване, при което са положени огромни усилия за възстановяване и обобщаване на информация, която е с основно значение за нашето разбиране за сложните и динамични процеси, протичали през втората половина на I хил. пр. Хр. в едно от най-важните средища на тракийската култура – днешното Казанлъшко поле.

Докторантката и нейният научен ръководител трябва да бъдат поздравени за смелостта и професионалната амбиция да се посегне към толкова сложна и тежка за разработване тема. Може би това е и най-правилно в случая – с темата да се захване един млад човек, представител на ново поколение, който да се опита да спаси това, което все още е налично като информация и да направи обективна оценка.

Ако се обърнем от това, може би по-емоционално встъпление, към по-сухо изложение и основните елементи на една рецензия, то следва да се каже, че представеният дисертационен труд е разделен на три части – основен текст, каталог и приложения, които обхващат общо 924 страници.

Текстовата част има ясна и добре подредена вътрешна структура, обхващаща седем глави, както следва: I. Въведение в проблематиката, II. Некрополи. Типология и хронология, III. Гробни съоръжения, IV. Допълнителни съоръжения и контексти, V. Обреди, VI. Инвентар, VII. Селищна система, следвани от Заключение и много подробен списък на използваната литература, обхващащ над 800 заглавия. Впечатленията за огромния обем на обработен емпиричен материал и свършена основна за изследването работа допълват Каталог (474 страници, съдържащи 164 каталожни номера) и подробно Приложение, съдържащо 33 карти и 25 таблици и образи.

Както казах и в началото – заявената тема е дисертабилна, приносна и ясно формулирана. Въпреки това бих препоръчал при бъдещото публикуване на настоящия труд да бъде направена малка редакторска намеса, като вместо *„Погребални практики и съоръжения в Казанлъшката долина през късножелязната епоха“* определена в окончателен вид като *„Погребални практики и гробни съоръжения в Казанлъшката долина през късножелязната епоха“* още повече, че самата докторантка в изложението говори основно за гробни съоръжения. Може би на подобно предложение би било възразено, че глава IV представя т.нар. *Допълнителни съоръжения и контексти*, но по същество в преобладаващата си част те също са пряко свързани с гробните съоръжения и погребалните практики, поради което не считам, че предлаганата редакция ще доведе до вътрешно противоречие между заглавие и основни глави в структурата на работата, а по-скоро ще допринесе за изчистване и прецизиране на формулираната тема.

Глава I. Въведение в проблематиката.

Представени са цели и задачи и използвани методи в изследването. Ясно и стегнато са определени териториалният и хронологически обхват. Според мен тук би трябвало да присъства и част, която систематизира, макар и в кратък вид използвания понятиен апарат. В определените методи на работа при изреждането има единични пропуски за методи, които са използвани и налични в дисертацията, но не са назовани. Като такъв пример може да бъде споменат контекстуалният анализ, който е използван там, където и доколкото наличната информация го позволява.

В четвъртата част на първа глава в обобщен вид са представени историята на проучванията, наличната историография и са формулирани и коментирани основни проблеми на изследванията. Историята на археологическите проучвания е разделена на три основни периода. Критиката при коментара на голяма част от проучванията през т. нар. трети период е напълно оправдана. Същевременно не бих могъл да приема определението, че през последните 15 години *„в района се провеждат предимно обходи за АКБ под ръководството на Г. Нехризов и А. Григоров.“* Подобно твърдение показва непознаване на тази програма, която по същество е наследник на програмата иницирана и започната от М. Домарадски в началото на 90-те години на миналия век. Възстановяването на тази програма през последните години може спокойно да бъде определена като нов период на изследванията в Казанлъшко, още повече, че част от целите, които си поставя (систематизиране и обобщаване, а не на последно място и спасяване на натрупана теренна информация) добре кореспондират с целите на дисертационния труд на Веселина Димитрова. В

случая бих препоръчал една по-добра комуникация, от която при една бъдеща публикация, както на настоящата дисертация на Веселина Димитрова, така и на очакваната в скоро време (надявам се) дисертация на Ангел Григоров, двете работи само биха имали изключителна полза една от друга, доколкото макар и на различни теми, биха кореспондирали много добре помежду си.

В уводната част на дисертационния труд на В. Димитрова е определен и основният извор на материал, използван за нейното реализиране. Това в преобладаващата си част са макар и привидно многобройни, но в голямата си част изключително оскъдни и фрагментирани като състояние на информацията предварителни публикации и в много малка част архивна документация. Често информацията в различни източници е противоречива. Последното идва за пореден път да покаже доколко трудоемка и много неблагоприятна е задачата, с която се е натоварило представеното изследване и доколко то има важна роля да се представи най-после една обобщена картина на резултатите от огромния брой теренни проучвания на некрополи от тракийската епоха, осъществени в Казанлъшко най-вече през последните десетилетия.

Като рецензент, с оглед на качествата на настоящия труд и на постигнатите резултати съм убеден, че той покрива необходимите изисквания и ще бъде успешно защитен. В същото време бих горещо препоръчал след края на процедурата, когато се премине към следващ етап и започне работа по подготовката на дисертацията за публикуване да се потърси наличната информация, съхранена в предадената в архива на Националния археологически институт с музей – БАН теренна документация. НАИМ няма никакво законово основание да откаже достъп. Мисля, че възможността да бъде добавена допълнителна информация към настоящото изследване само би помогнал за още по-добър и полезен краен резултат, а именно – обобщаване, систематизиране и най-после въвеждане в нормално научно обращение на поне малка част от запазените (все още) сведения останали след многобройните, стихийни разкопки на тракийските некрополи в Казанлъшко.

Глава II. Некрополи. Типология и хронология.

След кратък общо исторически и историографски преглед, разглеждащ проблематиката на могили и могилените некрополи е преминало в частност към изложение на наличната информация и изброяване на известните некрополи от късножелязната епоха в Казанлъшкото поле.

От прочита на текста за мен не стана ясно дали докторантката възприема или просто препредава условната формална класификация на Георги Китов, който съобразно размерите на могилените насипи дели могили на: много малки,

малки, средни, големи и много големи. Последователно са описани 37 могилни некропола, като са добавени и откъслечни сведения за унищожени преди време единични могили или могилни некрополи в землищата на още 8 съвременни населени места в Казанлъшко. Могилните некрополи са преобладаващия масив, обект на изследването. Към него е добавена и информацията за плоски некрополи в района на 5 съвременни селища. Поради незадоволителното актуално състояние на проучванията на плоските некрополи и много оскъдната и често случайна информация за тях двата основни масива от некрополи (могилни и плоски) са трудно съпоставими като възможности за изследване, обобщение и анализ, което е на свой ред е коректно отбелязано от Веселина Димитрова.

Въпреки че настоящата глава представлява в по-голямата си част по-скоро схематично изброяване на известните от публикациите некрополи подобна част е необходима, доколкото задава териториалната рамка и количествения обхват на комплексите, които са включени в изследването. Следва да се отбележи, че тази част (както и всички останали) добре кореспондират с Приложението и картния материал в него, както и с Католага.

Глава III. Гробни съоръжения.

В тази част подробно и старателно е изредена събраната информация за различните видове гробни съоръжение. Разгледани са накратко техните основни характеристики, хронология и ареал на разпространение в Казанлъшкото поле. Последователно са представени гробове с урни, площадки, клади, гробни ями, могили с каменен насип, зидани каменни и тухлени гробове, саркофази, гробници с различна конструкция и строителен материал, вторични гробове. Прави добро впечатление дискусията и критичните, аргументирани коментари, които докторантката предлага при някои от известните паметници, особено що се отнася до хронологията и очевидната тенденция за архаизиране на предлаганите в първични публикации дати за строежа на немалка част от гробниците, открити през 90-те години на миналия век и през първата половина на следващото десетилетие.

Заклучителната и обобщаваща част в края на главата е доста кратка и пестелива. Може да се предположи, че голяма част от възможностите за сравнителен анализ и обобщения са оставени за Заключениеето, но повнимателния преглед там, също оставя впечатление за някои пропуснати възможности, нещо за което ще стане дума при коментара на съответната част от дисертацията.

Глава IV. Допълнителни съоръжения и контексти.

Тук са изредени последователно и са коментирани съоръжения, които често съпътстват класическите гробни съоръжения в част от разкопаните могили или в отделни случаи се откриват без пряка видима връзка или при липса на гробно съоръжение. Представени са ями, ритуални площадки, крепиди, огнища, керамични струпвания, пластове от чакъл или други различни материали. Всички структури са описани последователно по вид, характеристики и могилни комплекси, в които са открити. Полезна е често присъстващата статистика какъв е общият брой и дял на конкретния тип съоръжение, съобразно общия брой на всички могили.

Приносно е направеното обобщение за присъствието на един тип допълнителни съоръжения в едни могилни некрополи и рядкото им представяне или пълно отсъствие в други. Търсенето на закономерности в тези данни поставя изключително интересен кръг от научни въпроси за в бъдеще. В случая добро впечатление прави факта, че докторантката не се доверява напълно на наличната понастоящем теренна информация. Тя не изключва възможността някои от констатираните от нея различия да се дължат не на обективни данни, а на ниво на проучване и не на последно място на липсата на пълни публикации на обектите. Бих казал, че тя е подхождала не само предпазливо, но и дипломатично, доколкото в голям брой от случаите липсват не само пълни, но и същински предварителни публикации. На свой ред не бих изключвал възможности различия в наличната информация да се дължат и на обстоятелството, че при различни некрополи често говорим за различни екипи и различни периоди, през които те са били проучвани през последните близо 80 години.

В *Глава V. Обреди* е разделена структурно на погребални обреди, ритуални практики и кенотафи.

При погребалните обреди са представени последователно различни случаи на инхумация и частична инхумация при различни типове гробни съоръжения. Същото е направено и за кремацията и частичната кремация. Направено е количествено сравнение между гробовете с установени инхумация и кремация, като е констатирано, че първите количествено преобладават. Като приносен и качествен анализ бих посочил коментара на В. Димитрова по отношение на опитите на поколения учени да свързват гробове, при които имаме различни видове особености и отклонения от класическия ритуал (частична инхумация, разместване, смесване на кремация и инхумация, липса на човешки останки и

пр.) с почитането на Орфей. Така нареченият „тракийски Орфизъм“ за продължителен период от време се използва в българската археология и тракология като панацея, която лекува и компенсират липсата на четене и нежеланието да се анализира и разсъждава (все дейности, които би трябвало да са свързани изначално с научно-изследователския процес). Ясният и стегнат коментар на докторантката показва нагледно, как с помощта на познаването на многобройна съвременна специализирана литература (не само за територията на Древна Тракия), примери от древногръцката религия и митология, писмени източници и съчетаването им с въпроси от областта на антропологията, добрата теренна практика и не на последно място на етнографията, подобни трудности лесно могат да бъдат преодолени. Разбира се в името на коректния научен подход в случая не бива да пропускаме и друга хипотеза – а именно – не в Тракия погребалната обредност да се е вписвала, макар и със съответни регионални особености, в рамките на познатото и обичайното за тези части на Егейския и Средиземноморския свят, а напротив – тракийският Орфизъм да е получил повсеместно разпространение далеч извън границите на Родината.

В следващата част от пета глава е систематизирана и обобщена наличната информация за ритуалните практики и свързаните с тях структури, открити в могилените некрополи в Казанлъшко. Коментирани са ритуалите с огън, жертването на животни, възлиянията, консумацията и депонирането на жертвена храна и пр. Обобщеният сравнителен и статистически поглед на събраната, макар и фрагментирана информация от десетки могиленни комплекси показва колко необходимо е едно подобно изследване и колко много, неизползвани до този момент научно-изследователски възможности очакват да бъдат направени след дългите години на ТЕМП-ово проучване на некрополите в Казанлъшката долина (и не само в нея). В настоящата дисертация на базата на събрания и систематизиран материал са задавани въпроси и търсени интересни обвързаности и закономерности между различни гробни съоръжения, погребални обреди, ритуални практики. Търсени са техни отражения в социалната структура на обществото.

Една от най-приносните части е тази, свързана със систематизирането и анализа на данните за останки от животни, откривани в гробните комплекси. С тази тема е свързана и една от приносните публикации на Веселина Димитрова, реализирани в срока на редовната докторантура. Без да се спирам подробно на структурата и съдържанието на изложението в тази част ще отбележа, че направените обобщения от натрупания сериозен информационен масив, особено що се касае до конете и кучетата и тяхното място в тракийската погребална обредност, са изключително стойностни (като не пренебрегвам постиженията и на други автори занимавали се с темата) и дават добра

систематизирана основа, на която да се опрат бъдещи археологически открития и свързани с тях изследвания.

Последната част от пета глава е посветена на кенотафите. И тук подробно са изредени комплексите, в които липсват данни за открити човешки останки, като в кратък коментар са посочени възможни различни причини (съвременни на съответните структури или по-късни от тях) за това обстоятелство.

Глава VI. Инвентар.

В тази част от дисертацията е представен разнообразният и многоброен гробен инвентар, откриван в късно железните некрополи на Казанлъшката долина. И тук трябва да се отбележи, че невинаги има пълноценна информация от теренните проучвания, която да позволи по-голяма прецизност. Опити и понякога неуспехи на В. Димитрова да достигне до конкретни данни се вижда нередко при коментарите на находките от гробни комплекси, за които проучвателите не са си дали труда да предоставят конкретна информация. В редица случаи при предварителни публикации или малкото възможности за достъп до теренна документация от страна на проучвателите се говори най-общо за присъствие на една или друга категория материали сред гробния инвентар, без те да бъдат определени или без да бъде даден достъп до тях, на някой специалист, който би могъл да ги определи.

В случая докторантката е направила това, което е възможно при настоящото състояние, налични публикации и достъп до материалите. При различните категории е обърнато повече внимание на тези, чийто анализ и коментар би помогнал за изясняването и прецизирането на въпроси на хронологията на комплексите и социалния статус, а понякога и на пола и етническата принадлежност на погребаните.

Изложението по различни категории материали е по-скоро телеграфно и това е разбираемо. Въпреки това положително впечатление прави възможността да се види в обобщен вид представянето на количествените и качествени характеристики и закономерностите при срещането на различните категории гробен инвентар. Направени са изводи кои находки са предпочитани и се срещат по-често. Приноси са обобщенията, направени на базата на прегледа и статистиката на наличния материал за керамичните и металните сервизи, използвани при погребалните и пост-погребални обреди. Прави добро впечатление и обзорният поглед, който В. Димитрова има за гробния инвентар в некрополи от други части на Древна Тракия, като по различни типове находки са правени сравнения за присъствието им в един или друг случай.

Добър е направеният обзорен преглед и на друга основна категория в гробния инвентар – тази на въоръжението и конската амуниция. Въпреки това, ще си позволя забележката, че част от представения текст е излишна и не е предмет на настоящото изследване. Не е необходимо да се правят излишни екскурси за това кога, къде и в коя част на античния свят възниква един или друг елемент на въоръжението, още по-малко да се достига до времената на бронзовата епоха, халколита и късния неолит.

Подробно и систематизирано е представена и събраната информация за накитите и аксесоарите на облеклото.

Много полезна е събраната информация за известните монетни находки, свързани с гробните комплекси от късната желязна епоха от Казанлъшко. По отношение на хронологическите граници, определяни от немногобройните монетни находки бих искал да посоча на докторантката, че те много добре подкрепят нейни изводи, направени в други части на дисертационния труд и това може да бъде подчертано. Долната хронологическа граница на откриваните находки не излиза извън рамките на късната класическа епоха, като дори тези най-ранни образци са по-скоро единични и са изключения (друг е въпросът колко време може да е в обращение една монета). Така че изводите на В. Димитрова в други части на изследването, че хронологически основната част от късно желязните гробните комплекси в Казанлъшката долина и съответно времето на най-интензивните засвидетелствани процеси следва да се отнесат към основните периоди на ранната и средна елинистическа епоха и най-рано към последните етапи на класическата се подкрепят добре и от времевата секвенция на немногобройния нумизматичен материал от гробните комплекси. Това на свой ред би могло да се използва като аргумент срещу опитите за твърде ранно датирание на едни или други комплекси и съответно процеси в Казанлъшкото поле.

Изводите в заключителната част на тази глава добре кореспондират с изложението и коментарите по различни категории от елементите на гробния инвентар.

VII. Селищна система

Моето убеждение е, че подобна част има място в дисертационния труд – нещо, което заявих и на предварителното обсъждане на работата. Въпреки това във вида, в който е представена в дисертационния труд, тя търпи сериозни критики. Напълно съм съгласен, че има диспропорция между степента на проучване на некрополите и на селищата от късната желязна епоха в долината, но същевременно категорично не е необходимо изкуствено да се преповтаря

компилативно информация за проучванията на Севтополис или резултати от теренна регистрация през последните три десетилетия, която може да бъде използвана в далеч по-детайлен и систематизиран вид в основните публикации по въпроса. Не това е задачата на настоящото изследване.

Основната задача на подобен сравнителен анализ между данните за некрополите и тези за известните селища може да бъде видяна в опита, който е направен в част трета на седма глава, наречена *Връзка на селищата с некрополите. Проблеми на проучванията*. В такъв анализ бих очаквал по-сериозен опит да се изведат закономерности за гъстота и концентрации, топография и възможни хронологически граници и съответствия между некрополите (които са основният обект на настоящото изследване) и селищната мрежа, с която са свързани. Би могъл да бъде обърнат и погледът в една такава формулировка, като цялата глава бъде наречена *Връзка на некрополите със селищата. Проблеми на проучванията*. Ще се върна към забележката в началото на рецензията, че е добре да има по-добра комуникация, когато паралелно се разработват две дисертационни работи, които като теми добре се допълват (като всяка от двете има своите сериозни приноси) и биха могли да си бъдат полезни взаимно. Забележката е и към двамата научни ръководители. В случая използване на информация от Автоматичната информационна система *Археологическа карта на България* (без това да е основен акцент в това изследване, което няма нужда от него) би била изключително полезна. Но в този си вид седма глава е необходимо преди публикуването на дисертацията да бъде основно преработена, а една част от настоящото ѝ съдържание трябва категорично да отпадне.

Заключението на дисертацията представя в синтезиран и обобщен вид по-голямата част от основните резултати и приноси на огромния труд, който Веселина Димитрова е свършила. Структурата и обемът са добри и е акцентирано върху основни постижения. Въпреки това ще си позволя още една препоръка, която според мен предоставя много добри допълнителни перспективи, още повече, че част от работата вече е свършена. Прочитът на целия дисертационен труд показва ясно, че докторантката има изключително подробен и задълбочен поглед върху състоянието и резултатите от проучванията на некрополите от късната желязна епоха и в други основни ареали на Древна Тракия. Сравнителният анализ и желанието и способността да се дискутира са похвати, които Веселина Димитрова демонстрира на много добро ниво. Ето защо мисля, че при подготовката на работата за публикуване би било изключително полезно и приносно като част от заключението или дори като допълнителна глава в края на изложението да бъде добавен сравнителен анализ между основните резултати, постигнати от нея при

изследването на некрополите от късната желязна епоха в Казанлъшката долина и основни характеристики на некрополите в други основни и изявени райони на развитие на тракийската култура през втората половина на I хил. пр. Хр. Като такива могат да бъдат посочени некрополите в района на Дуванлии-Черноземен-Старосел, тези в Хасковско (със Симеоновград, Конуш, Узунджово, Александрово и Мезек-Шейновец), некрополите в районите на други изявени големи тракийски градски центрове, като тези при Сборяново и Кабиле. Сравнителният анализ за хронология на поява и развитие на различни основни процеси, свързани с архитектурни форми, техники на градеж, материали, социална структура, индикации за етнически състав и пр. биха обогатили изключително много настоящата работа, още повече, че частични коментари в тази насока съществуват във фрагментиран вид по някои от основните изследователски въпроси, застъпени в проучването на Веселина Димитрова. Тук биха могли да бъдат акцентирани и изведени още по-ясно някои основни явления и характеристики на некрополите в Казанлъшко, които се срещат само тук или да бъде направен сравнителен хронологически поглед за процеси, които са съпоставими с други части на Древна Тракия.

Огромна част от приносите на дисертационния труд се съдържат в Каталога и Приложенията. Структурата на каталога е много добра и прегледна. Той е цитиран коректно и е добре обвързан с основния текст. Същото важи и за приложението. Коментарите в каталога са много полезни. На места те са ограничени от невъзможността да се каже нещо по-конкретно с оглед на състоянието на изворовия материал. Въпреки това бих препоръчал в каталога да се доразвие именно коментарната част, доколкото докторантката има основни приноси по коригиране на датировки и ревизиране на схващания и интерпретации на проучвателите.

Професионалният език, на който е написана дисертацията е грамотен. Изказът е стегнат и добре подреден.

Авторефератът и автосправката за приносите отразяват добре и коректно основните резултати, които Веселина Димитрова е постигнала в дисертационния си труд. Постиженията са сериозни. Свършена е огромно количество бих казал черна и неблагоприятна работа в опит да се съберат, възстановят и дори реставрират данните, които можем да извлечем от многобройните проучвания на некрополите от късната желязна епоха в Казанлъшката долина. Създадена е рамка и добра основа за бъдещи проучвания, която ще бъде от изключителна полза за всеки, който иска да се занимава професионално с тази толкова богата научна проблематика.

Изискванията на Закона за развитие на академичния състав са спазени напълно. Макар и минимално изпълнени има какво да се желае още по отношение на публикациите и участията в научни форуми, нещо което имах възможност да обясня на автора и върху, което тя може да се фокусира през следващия период. Резултатите от този труд са изключително стойностни и те трябва да станат достояние на професионалната аудитория. Отправените в настоящата рецензия критики и забележки по никакъв начин не омаловажават сериозните качества на работата. Те целят по-скоро неговото допълване и усъвършенстване, за да бъдат подчертани по-добре достойнствата на този труд – нещо, което той напълно заслужава.

В заключение, въз основа на изложеното, заявявам пред многоуважаваното научно жури, че рецензираната от мен дисертационна работа **„Погребални практики и съоръжения в Казанлъшката долина през късножелязната епоха“** на Веселина Димитрова Димитрова притежава високи научни качества. След неколнократния прочит на работата мога да кажа с удовлетворение, че са постигнати сериозни приноси, които са важни за темата и за осмислянето и въвеждането в научно обращение на материали, които са стратегически за нашето познание за тракийската култура през късната желязна епоха.

Поради това гласувам убедено на колегата **Веселина Димитрова** да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

доцент д-р Христо Попов

гр. София

8.04.2023 г.